

**Η μουσική ως μέσο διδασκαλίας του ποιήματος στο πλαίσιο του μαθήματος της
Λογοτεχνίας στα Καταστήματα Κράτησης**

**The music as a mean of teaching in the context of the Literature course, in prison's
school.**

Αλεξάνδρα Τσάρκου, Φιλολόγος, Απόφοιτη Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών, MSc, tsarkoua@gmail.com

Alexandra Tsarkou, Philologist, Graduate of the Athen's School of Philosophy, MSc, tsarkoua@gmail.com

Abstract: As the student population of prisons is made up of special student entities, it is considered necessary that the teaching approach goes beyond what is learned, that is why in this article a different, alternative way of teaching the Literature course is presented. As incarceration is a clear hurdle they have to jump over, participation in learning processes is a very important first step for their reintegration into social becoming, in which we as educators should be not only potentially supportive but actively helpful. The de-schooling of knowledge through the inclusion of music in the teaching process is required in the cases of those who have left the "classical" school environment but who are trying to learn while at the same time struggling to survive in such harsh and inhospitable environment as the prison.

Key words: unschooling, music, teaching, prisons, Literature

Περίληψη: Καθώς το μαθητικό κοινό των φυλακών αποτελείται από ιδιαίτερες μαθητικές οντότητες, θεωρείται αναγκαίο η διδακτική προσέγγιση να υπερβαίνει τα εσκαμμένα, γι' αυτό σε αυτό το άρθρο παρουσιάζεται ένας διαφορετικός, εναλλακτικός τρόπος διδασκαλίας του μαθήματος της Λογοτεχνίας. Καθώς ο εγκλεισμός είναι ένα σαφές εμπόδιο το οποίο καλούνται να υπερπηδήσουν, η συμμετοχή σε μαθησιακές διαδικασίες είναι ένα πολύ σημαντικό πρώτο βήμα για την επανένταξή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι, στο οποίο εμείς ως εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είμαστε όχι απλώς δυνητικά υποστηρικτικοί αλλά ενεργά αρωγοί. Η αποσχολιοποίηση της γνώσης μέσω της ένταξης της μουσικής στη διδακτική διαδικασία, επιβάλλεται στις περιπτώσεις εκείνων που όχι μόνο έχουν εγκαταλείψει το «κλασσικό» σχολικό περιβάλλον αλλά που προσπαθούν να μάθουν, ενώ ταυτόχρονα αγωνίζονται να επιβιώσουν σε τόσο σκληρά και αφιλόξενα περιβάλλοντα, όπως αυτό της φυλακής.

Λέξεις κλειδιά: αποσχολιοποίηση, μουσική, διδασκαλία, φυλακές, Λογοτεχνία

Εισαγωγή

Στο παρόν άρθρο γίνεται ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι ενήλικες μαθητές των Καταστημάτων Κράτησης της Ελλάδας, μπορούν να διδαχθούν μέσω της μελοποίησης του ποιήματος, στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας. Η εκπαίδευση στις φυλακές για τις τάξεις του Λυκείου δεν έχει θεσμοθετηθεί, αντίθετα οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν εθελοντικά και προσπαθούν να βοηθήσουν τους

μαθητές, τόσο στις απολυτήριες και πανελλήνιες εξετάσεις, όσο και στην κοινωνικοποίησή τους, η οποία θα τους προσφέρει το απαραίτητο σκαλοπάτι για την επανένταξή τους. Στο παρόν, αναλύεται ο θεσμός της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, η εκπαίδευση ως διαδικασία στο συγκεκριμένο περιβάλλον των φυλακών, η ποίηση και τα οφέλη της, η χρήση των εποπτικών μέσων από τους εκπαιδευτικούς και τέλος η διδασκαλία του μελοποιημένου ποιήματος και ενδεικτικό παράδειγμα αυτής, όπως και τα αποτελέσματα από αυτή τη μέθοδο.

Κεφάλαιο 1: Εκπαίδευση Ενηλίκων

1.1. Ιστορική αναδρομή για την Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ορισμός κατά την UNESCO (1976)

Εκπαίδευση Ενηλίκων είναι κάθε εκπαιδευτική διεργασία, κάθε περιεχομένου, επιπέδου ή μεθόδου, είτε πρόκειται για τυπική εκπαίδευση είτε όχι, είτε για διεργασία που επεκτείνει χρονικά ή αντικαθιστά την αρχική εκπαίδευση στα σχολεία, κολέγια και πανεπιστήμια, είτε για μαθητεία, μέσω των οποίων άτομα που θεωρούνται ενήλικα από την κοινωνία στην οποία ανήκουν αναπτύσσουν τις ικανότητές τους, εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, βελτιώνουν τα τεχνικά και επαγγελματικά τους προσόντα ή τα προσανατολίζουν προς άλλη κατεύθυνση. Με τον τρόπο αυτό επιφέρουν αλλαγές στις στάσεις ή τη συμπεριφορά τους με τη διπλή προοπτική της πλήρους προσωπικής ανάπτυξης και της συμμετοχής σε μια εναρμονισμένη και αυτοδύναμη κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη (Unesco, στο Rogers, 2002).

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα πρώτα ψήγματα της εκπαίδευσης ενηλίκων τα διαπιστώνουμε κατά την υποχρεωτική μαζική κατάρτιση την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης, η οποία αφορούσε αποκλειστικά εργάτες και εργάτριες που κατέκλυζαν τα δυτικοευρωπαϊκά αστικά κέντρα, με στόχο να απορροφηθούν στις ραγδαία αναπτυσσόμενες βιομηχανίες (Berstein – Milza, 1997). Παρ' όλα αυτά, αυτή η μορφή εκπαίδευσης ενηλίκων σε τίποτα δεν ομοιάζει με τη σημερινή, η οποία γνώρισε ραγδαία αύξηση κατά τη δεκαετία του 1980 και δεν υπόκειται σε αναγκαστική επιμόρφωση για τη μαζική κάλυψη συγκεκριμένων επαγγελματικών θέσεων, έχει όμως και αυτή ως στόχο την κάλυψη εργασιακών αναγκών όπως και την αυτοβελτίωση, την κοινωνική ανέλιξη και την γενικότερη κατάρτιση του ατόμου που προσφέρεται μέσω της δια βίου μάθησης. (Ζαρκαδούλας, 2020)

Η δια βίου κατάρτιση είναι πολύ σημαντικός τομέας ανάπτυξης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια δημιουργεί, προωθεί και επιβάλλει μερικές φορές προγράμματα που αφορούν την εκπαίδευση ενηλίκων, μέσω του πολιτικού της προγράμματος

(Ζαρκαδούλας, 2020). Η Ελλάδα ως μέλος της Ε.Ε. «εκμεταλλεύεται» τη δυνατότητα που της προσφέρεται για να επιμορφώσει τους πολίτες της. Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης είναι ο φορέας ο οποίος έχει επιφορτιστεί περισσότερο με αυτό το έργο, έργο για το οποίο υπάρχουν επιφυλάξεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα και την ποιότητά του (Κόκκος, 2005). Παρ' όλα αυτά υπάρχει ένας χώρος, στον οποίο είναι επιτακτική η ανάγκη για εκπαίδευση καθώς είναι ο μόνος τρόπος της αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού· αυτός της φυλακής. Εκεί η εκπαίδευση έχει ως σκοπό όχι μόνο την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων οι οποίες θα είναι απαραίτητες στη ζωή μετά την αποφυλάκιση αλλά και την δημιουργία ενός φιλικού κλίματος, το οποίο θα βοηθήσει τον κρατούμενο να κοινωνικοποιηθεί και να αποκτήσει την ικανότητα να συνδιαλέγεται με άτομα εκτός του κλειστού κύκλου των καταστημάτων κράτησης, γεγονός που θα του δώσει αυτοπεποίθηση για να ανταποκριθεί σε πιθανές ευκαιρίες εργασίας.

1.2. Εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης και η ιδιαιτερότητα της Παιδαγωγικής στον συγκεκριμένο χώρο.

Η εκπαίδευση στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας είναι η κύρια θεσμοθετημένη από το 1997 εκπαίδευση που αφορά ενήλικες κρατούμενους οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική τους εκπαίδευση. Το σχολείο των φυλακών όμως, δεν θα πρέπει να λαμβάνεται ως ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές απλώς καθυστέρησαν να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους, αλλά ως ένας πνεύμονας ελευθερίας, ως ένα σκαλοπάτι στην σκάλα της κοινωνικής επανένταξης και κανονικότητας (Guess, 1997). Τα σχολεία στη φυλακή, είτε ανήκουν στα ΣΔΕ, είτε στα «φροντιστηριακού» τύπου σχολεία τα οποία απαρτίζονται από εθελοντές καθηγητές, έχουν ως σκοπό να αφυπνίσουν πνευματικά το άτομο, να το στηρίξουν, να του ανοίξουν ένα παράθυρο που θα κοιτάζει προς την επανένταξη, μακριά από τον κοινωνικό αποκλεισμό, και όχι προς την επανάληψη των ίδιων καταστάσεων που αυτός επιφέρει και με μαθηματική ακρίβεια οδηγεί τον αποφυλακισμένο ξανά στη φυλακή.

Ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτρια είναι σημαντικό να γνωρίζει το κοινό στο οποίο απευθύνεται: Διαφορετικής ηλικίας εκπαιδευόμενοι, πολλές φορές διαφορετικής εθνικότητας και με καταδικές σε εγκλεισμό από μικρό διάστημα έως και ισόβια. Είναι σημαντικό για τον εκπαιδευτή να συνυπολογίσει το κοινωνικό υπόβαθρο των κρατουμένων-μαθητών και κυρίως να αντιληφθεί τον βαθμό επιρροής του εγκλεισμού στη μαθησιακή διαδικασία και την σκληρότητα της απομόνωσης, τόσο της φυσικής λόγω της παραμονής τους σε ένα κελί αλλά και της κοινωνικής, λόγω του στερεοτυπικού αποκλεισμού στον οποίο είναι καταδικασμένοι να ζουν. (Ζαρκαδούλας, 2020)

Η εξοικείωση των κρατουμένων με την μαθησιακή διαδικασία, η απόκτηση ενός τίτλου σπουδών, ή ακόμα και η εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο, είναι ένα επίτευγμα που μπορεί να πραγματοποιήσουν παρακολουθώντας μαθήματα που τους προσφέρονται βάσει του νόμου. Στο πλαίσιο αυτό, αναλύεται ο λόγος και η διαδικασία επίτευξης της εξοικείωσης των κρατουμένων με την ποίηση, κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Λογοτεχνίας στους μαθητές των τριών

τάξεων του Λυκείου.

Κεφάλαιο 2: Η ποίηση και η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία

2.1. Η ποίηση και τα οφέλη της

Η σύνδεση του ατόμου με τον έντεχνο λόγο οδηγεί το άτομο σε μια κατάσταση ευρύτερης αντίληψης της πραγματικότητας και ικανότητας υπερπήδησης των εμποδίων και των δυσκολιών που προκύπτουν από αυτήν. Όπως εύστοχα διατυπώνεται, «κάθε ποιητική εμπειρία αποτελεί έναν εκτροχιασμό από τη στεγνή ασφαλτο της καθημερινότητας, μίαν υπέροχη εκτροπή μας σε έναν ρυθμό ιδανικό» (Βαγενά, 1985). «Το ταξίδι μέσα από την ποίηση μας μαθαίνει, μας πλουτίζει, μας γεμίζει με μια ακτινοβολία η οποία φωτίζει την κακή αντίληψη της πραγματικότητας» (Ελύτης, 1980). Η αισθητική παιδεία μέσω των λογοτεχνικών κειμένων και δη της ποίησης αποκαλύπτει τον κόσμο, ικανοποιεί την ανάγκη του ατόμου για την αλήθεια και την ομορφιά. Επιπλέον, εξασκεί την ικανότητα των ακροατών ή αναγνωστών, να βλέπουν την ποιητική εικόνα άμεσα μέσω των αισθήσεων. (Καλογήρου, 2016)

Σχετικά με την εκμάθησή της στο σχολικό πλαίσιο, ο Νίτσε θεωρούσε πως η μάθηση στο σχολείο θα έπρεπε όχι απλώς να έχει σχέση με την εκπαίδευση αλλά θα έπρεπε να βρίσκεται σε άμεση – πλήρως εξαρτημένη σχέση. Ειδικότερα όσον αφορά τα λογοτεχνικά κείμενα, διατεινόταν πως θα πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη μουσική, βάσει της οποίας θα έπρεπε κατά τα λεγόμενά του να διδάσκεται το συγκεκριμένο μάθημα. Θεωρούσε δε, πως η εξοικείωση των μαθητών με την τέχνη δεν έρχεται μέσω απλών παραινέσεων των δασκάλων προς τους μαθητές αλλά με την καθημερινή χρήση της στη διδασκαλία. (Sole, 2019).

Παρ' όλα αυτά, το θέμα της διδασκαλίας της ποίησης αναλύεται με πλήρη γνώση πως κάθε απόπειρα να αποβεί προσιτή η διδασκαλία του ποιήματος, ενέχει τον κίνδυνο να υπηρετήσει την τυποποίηση, η οποία όμως δεν είναι επιθυμητή για την προσέγγισή της, ειδικά μάλιστα σε ένα σχολείο φυλακών. Γι' αυτό οι αρχές της ελευθερίας και της αυτενέργειας θεωρούνται πρωταρχικές για την ολοκληρωμένη και αποτελεσματική συνάντηση των μαθητών με το ποίημα μέσα στη αίθουσα. Η ποίηση στα καταστήματα κράτησης δεν πρέπει να διδάσκεται με την κλασική έννοια ως συγγραφική αρχή αλλά με σκοπό την απολαυστική βίωσή της από τους διδασκόμενους (Sole, 2019).

Ένας τρόπος για την επίτευξη του σκοπού αυτού, είναι η διδασκαλία του ποιήματος, όχι μόνο μέσω της κλασικής προσέγγισης ανάλυσης αλλά και μέσω της «ακρόασής» του στις περιπτώσεις που έχει υπάρξει μελοποίησή του από κάποιον δημιουργό, με τη βοήθεια των εποπτικών μέσων, τα οποία διατίθενται στους εκπαιδευτές.

2.2 Η χρήση των εποπτικών μέσων από τον εκπαιδευτικό

Ο Spranger παρατηρεί πως το «εποπτικό μέσο» είναι όργανο που υποβοηθά τη μετατροπή μιας μορφής πνεύματος σε συστατικό της ψυχής. Και αυτό γιατί υποβοηθά τη μετατροπή μιας μορφής

πνεύματος σε βαθμό εποπτείας. Όλα τα μέσα (συσκευές, τα όργανα και όλοι οι τρόποι με τους οποίους αναπαρίστανται αντικείμενα) τα οποία χρησιμοποιούν τις αισθήσεις του ατόμου και συγκεκριμένα την όραση, την ακοή αλλά και τις άλλες αισθήσεις για να επιτύχουν την προαγωγή της μάθησης και τη μεταλαμπάδευση των γνώσεων με πιο γρήγορο τρόπο, ονομάζονται εποπτικά (Ζευκιλής, 1979, 6-7). Η εποπτικότητα της διδασκαλίας είναι πολύ σημαντική για έναν εκπαιδευτικό καθώς είναι αποδεδειγμένο πως λειτουργεί όχι απλώς επικουρικά στην κατάκτηση της γνώσης αλλά καταλυτικά. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται στο πέρασμα των χρόνων, καθώς οι πρώτοι που το παρατήρησαν και το κατέγραψαν ήταν εκείνοι της κριτικής σχολής του Καντ, αποδίδοντας τα εποπτικά μέσα ως την «εμπειρία» και τη μάθηση ως «νόηση». (Sole, 2019)

Τα σύγχρονα εποπτικά μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφορούν τις προβολές ταινιών στην τάξη, στο σινεμά, την ακρόαση μουσικής, τη ζωντανή παρατήρηση και γενικότερα οτιδήποτε ονομάζουμε οπτικοακουστικό μέσο. Με τη χρήση τους δεν επιτυγχάνεται μόνο η κατάκτηση της γνώσης αλλά και βίωσή της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να γίνει κτήμα του μαθητευόμενου. Είναι αποδεδειγμένο βάσει ερευνών πως το η γνώση η οποία αποθηκεύεται μέσω της ακοής φτάνει το 7% ενώ μέσω της όρασης το 87% .

Είναι ακόμα σαφέστερο πως το σχολείο στη φυλακή, το οποίο δεν πρέπει να υστερεί σε τίποτα των υπόλοιπων σχολείων, πρέπει να ακολουθεί τους ρυθμούς της σύγχρονης κοινωνίας , οι οποίοι είναι γοργοί και βασισμένοι στην τεχνολογική εξέλιξη, ώστε η εικόνα και ο ήχος, σε συνδυασμό με τη δια ζώσης διδασκαλία, να επιτύχουν να κινήσουν το ενδιαφέρον των κρατουμένων για μάθηση. Παρ' όλα αυτά είναι πιθανόν να υπάρξουν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας καθηγητής στη χρήση των εποπτικών μέσων και γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικό να υπάρχει σαφής καθορισμός του σκοπού, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να μην νιώσουν άβολα με τη χρήση τους και να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποδοχή τους. Τέλος ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που θα πρέπει να συνεκτιμηθεί ώστε να παραχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι η συμπερίληψη όλων των μαθητών στην καλή ορατότητα και ακρόαση των εποπτικών μέσων (Ζευκιλής, 1979).

2.3. Η διδασκαλία του μελοποιημένου ποιήματος

Ο λόγος που αναφέρθηκε εκτενώς η χρησιμότητα των εποπτικών μέσων, είναι για να τονισθεί πως κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, σε μια «γόνιμη στιγμή» μπορούν αυτά να παρέμβουν και να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς των εκπαιδευτικών, να συμπληρώσουν και να ζωντανέψουν την εκπαιδευτική διαδικασία, χωρίς όμως να μπορούν να αντικαταστήσουν πλήρως την φυσική παρουσία του διδάσκοντα (Ζευκιλής, 96). Η διδασκαλία ενός μελοποιημένου ποιήματος έχει πολλά οφέλη. Αρχικά, είναι ευρέως αποδεκτό πως όταν η ποίηση συνδυάζεται με τη μελωδία, τότε το περιεχόμενο του ποιήματος εγγράφεται βαθιά στη συνείδηση του ατόμου που την ακούει (Καλογήρου, 2016). Περισσότερο απ' όταν υπάρχει απλή ανάγνωση ενός ποιήματος. Με αυτόν τον τρόπο, η έμφυτη αγάπη του ανθρώπου για το ωραίο, του δίνει τη δυνατότητα για αυτοέκφραση. Η πραγματική συγκίνηση είναι αυτή που

ενεργοποιεί όλες τις ψυχικές δυνάμεις με ρυθμό και τρόπο φυσικό, αβίαστο, ελεύθερο, όπως είναι μια ανάγνωση κειμένου, αλλά αυτό επιτυγχάνεται σε μεγαλύτερο βαθμό, με το τραγούδι του. (Δανάσσης – Αφεντάκης, 1997). Μέσω της μουσικής, οι εκπαιδευόμενοι χαίρονται τα κείμενα άμεσα και βιωματικά, κινούν τον συναισθηματικό τους κόσμο και αντιλαμβάνονται την αίσθηση που αντιπροσωπεύουν οι ιδέες. Λυτρώνουν εκτός από τον δημιουργό τους και τον μαθητή, ο οποίος συμπάσχει με τους ήρωες, βιώνει τα ίδια συναισθήματα ή απλώς ακολουθεί τον ρυθμό που του «επιβάλλει» η μουσική. Η αναζήτηση του ωραίου και της αλήθειας για τους μαθητές δεν θα έπρεπε να είναι πολυτέλεια αλλά θα έπρεπε να ικανοποιεί τις ανάγκες τους για ενσυναίσθηση και έκφραση των συναισθημάτων τους. (Σπανός, 2007)

Για να γίνει πλαισιωθεί η άνωθεν θεωρία και πρακτικά στο μαθητικό κοινό των φυλακών, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν πως ο εκπαιδευτικός που διδάσκει στα καταστήματα κράτησης απευθύνεται σε άτομα που δεν έχουν συνηθίσει να λειτουργούν με το συναίσθημα, πόσο μάλλον να συζητούν θέματα που αφορούν τα συναισθήματά τους, ειδικά παρουσία των συγκρατούμενων τους. Η απλή ανάγνωση και ανάλυση ενός ποιήματος πιθανόν πολλές φορές όχι μόνο θα περάσει απαρατήρητη αλλά θα υψώσει τοίχους ανάμεσα στον δάσκαλο και αυτούς. Η χρήση των εποπτικών μέσων αναπαραγωγής μουσικής και η διδασκαλία ενός ποιήματος, το οποίο, πιθανώς μέσω της μουσικής, να τους είναι οικείο, είναι μια διαδικασία που θα οδηγήσει πιο εύκολα στην πραγμάτευση, συζήτηση, αποδοχή και έκφραση των συναισθημάτων τους. (Δανάσσης – Αφεντάκης, 1997). Ο σοφός λαός υποστηρίζει πως «η μουσική εξημερώνει τα πλήθη» και αυτό είναι αποδεδειγμένα εφαρμόσιμο στην περίπτωση των κρατούμενων. Τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, η μουσική δημιουργεί στην τάξη ένα κλίμα ευφορίας, ευχάριστης και χαλαρής διάθεσης, που προδιαθέτει τους μαθητές θετικά ώστε να ακούσουν με μεγαλύτερη προσοχή και μεγαλύτερη επιθυμία συμμετοχής στη θεωρητική ανάλυση που ακολουθεί.

Κεφάλαιο 3 Ενδεικτικό δείγμα διδασκαλίας

3.1 Περιληπτικά ενδεικτικό δείγμα διδασκαλίας ποιήματος στο Κατάστημα Κράτησης Χανίων.

Κατά τη διδασκαλία ποιημάτων στα οποία πιθανώς να κληθούν να εξεταστούν οι μαθητές κατά τις απολυτήριες εξετάσεις του λυκείου στο Κατάστημα Κράτησης Χανίων, έγινε σαφής αφενός η ανοικειότητά τους με όλες τις μορφές ποίησης, αφετέρου η δυσκολία την οποία αντιμετώπιζαν όχι μόνο να αναγνωρίσουν -κυρίως τα θετικά- συναισθήματα στα ποιήματα αλλά και να τα βάλουν σε λέξεις, ακόμα και όταν αυτά ήταν πολύ φανερά. Η δυσκολία αυτή εντοπίστηκε από την εκπαιδευτικό, και αποδόθηκε κυρίως στην προσπάθειά τους να μην δείξουν οποιαδήποτε μορφής αδυναμία σε έναν τόσο σκληρό χώρο. Με την πάροδο του χρόνου, η ομάδα στην τάξη δενόταν περισσότερο συναισθηματικά και υπήρχε μια εμπιστοσύνη, τόσο ανάμεσα στους ίδιους τους μαθητές όσο και μεταξύ των μαθητών και της εκπαιδευτριας. Έτσι, η τελευταία αποφάσισε να τους «διδάξει» την ποίηση μέσα από την μουσική.

Μετά από μεγάλη έρευνα επιλέχθηκε το ποίημα «Μαραμπού» του Ν. Καββαδία, σε μια εκτέλεση των «Ευδαιμόνων»* :

*Λένε για μένα οι ναυτικοί που εξήσαμε μαζί
πως είμαι κακοτράχαλο τομάρι διεστραμμένο,
πως τις γυναίκες μ' ένα τρόπον ύπουλο μισώ
κι ότι μ' αυτές να κοιμηθώ ποτέ μου δεν πηγαίνω.*

*Ακόμα, λένε πως τραβώ χασίσι και κοκό,
πως κάποιο πάθος με κρατεί φριχτό και σιχαμένο,
κι ολόκληρο έχω το κορμί με ζωγραφιές αισχρές,
σιχαμερά παράξενες, βαθιά στιγματισμένο.*

*Ακόμα, λένε πράματα φριχτά πάρα πολύ,
που είν' όμως ψέματα χοντρά και κατασκευασμένα,
κι αυτό που εστοίχισε σε με πληγές θανατερές
κανείς δεν το 'μαθε, γιατί δεν το 'πα σε κανένα.*

*Μ' απόψε, τώρα που έπεσεν η τροπική βραδιά,
και φεύγουν προς τα δυτικά των Μαραμπού τα σμήνη,
κάτι με σπρώχνει επίμονα να γράψω στο χαρτί,
εκείνο, που παντοτινή κρυφή πληγή μου εγίνη.*

*Ήμουνα τότε δόκιμος σ' ένα λαμπρό ποστάλ
και ταξιδεύαμε Αίγυπτο γραμμή Νότιο Γαλλία.
Τότε τη γνώρισα - σαν άνθος έμοιαζε αλπικό -
και μια στενή μας έδεσεν αδελφική φιλία.*

*Αριστοκρατική, λεπτή και μελαγχολική,
κόρη ενός πλούσιου Αιγύπτιου όπου 'χε αυτοκτονήσει,
ταξίδευε τη λύπη της σε χώρες μακρινές,
μήπως εκεί γινότανε να τηνε λησμονήσει.*

*Πάντα σχεδόν της Μπασκιρτσέφ κρατούσε το Ζουρνάλ,
και την Αγία της Άβιλας παράφορα αγαπούσε,
συχνά στίχους απάγγελνε θλιμμένους γαλλικούς,
κι ώρες πολλές προς τη γαλάζιαν έκταση εκοιτούσε.*

*Κι εγώ, που μόνον εταιρών εγνώριζα κορμιά,
κι είχα μιαν άβουλη ψυχή δαρμένη απ' τα πελάη,*

*μπροστά της εξανάβρισκα την παιδική χαρά
και, σαν προφήτη, εκστατικός την άκουα να μιλάει.*

*Ένα μικρό της πέρασα σταυρό απ' το λαιμό
κι εκείνη ένα μου χάρισε μεγάλο πορτοφόλι
κι ήμουν ο πιο δυστυχιμένος άνθρωπος της γης,
όταν εφθάσαμε σ' αυτήν που θα 'φευγε, την πόλη.*

*Την εσκεφτόμουν πολλές φορές στα φορτηγά,
ως ένα παραστάτη μου κι άγγελο φύλακά μου,
και μια φωτογραφία της στην πλώρη ήταν για με
όαση, που ένας συναντά μες στην καρδιά της Άμμου.*

*Νομίζω πως θε να 'πρεπε να σταματήσω εδώ.
Τρέμει το χέρι μου, ο θερμός αέρας με φλογίζει.
Κάτι άνθη εξαίσια του ποταμού βρωμούν,
κι ένα βλακώδες Μαραμπού παράμερα γρυλίζει.*

*Θα προχωρήσω!...Μια βραδιά σε πόρτο ξενικό
είχα μεθύσει τρομερά με ουίσκυ, τζιν και μύρα,
και κατά τα μεσάνυχτα, τρικλίζοντας βαριά,
το δρόμο προς τα βρωμερά, χαμένα σπίτια επήρα.*

*Αισχρές γυναίκες τράβαγαν εκεί τους ναυτικούς,
κάποια μ' άρπαζ' απότομα, γελώντας, το καπέλο
(παλιά συνήθεια γαλλική του δρόμου των πορνών)
κι εγώ την ακολούθησα σχεδόν χωρίς να θέλω.*

*Μια κάμαρα στενή, μικρή, σαν όλες βρωμερή,
οι ασβέστες απ' τους τοίχους της επέφτανε κομμάτια,
κι αυτή ράκος ανθρώπινο που emίλαγε βραχνά,
με σκοτεινά, παράξενα, δαιμονισμένα μάτια.*

*Της είπα κι έσβησε το φως. Επέσαμε μαζί.
Τα δάχτυλά μου καθαρά μέτρααν τα κόκαλά της.
Βρωμούσε αφέντι. Εξύπνησα, ως λένε οι ποιητές,
"μόλις εσκόρπιζεν η αυγή τα ροδοπέταλά της".*

*Όταν την είδα και στο φως τα' αγνό το πρωινό,
μου φάνηκε λυπητερή, μα κολασμένη τόσο,
που μ' ένα δέος αλλόκοτο, σαν να 'χα φοβηθεί,
το πορτοφόλι μου έβγαλα γοργά να την πληρώσω.*

*Δώδεκα φράγκα γαλλικά... Μα έβγαλε μια φωνή,
κι είδα μια εμένα να κοιτά με μάτι αγριεμένο,
και μια το πορτοφόλι μου... Μ' απόμεινα κι εγώ
έναν σταυρό απάνω της σαν είδα κρεμασμένο.*

*Ξεχνώντας το καπέλο μου βγήκα σαν τον τρελό,
σαν τον τρελό που αδιάκοπα τρικλίζει και χαζεύει,
σέρνοντας μέσα στο αίμα μου μια αρρώστια τρομερή,
που ακόμα βασανιστικά το σώμα μου παιδεύει.*

*Λένε για μένα οι ναυτικοί που εκάμαμε μαζί
πως χρόνια τώρα με γυναικά εγώ δεν έχω πέσει,
πως είμαι παλιοτόμαρο και πως τραβάω κοκό,
μ' αν ήξερα οι δύστυχοι, θα μ' είχαν συχωρέσει...*

*Το χέρι τρέμει... Ο πυρετός... Ξεχάστηκα πολύ
ασάλευτο ένα Μαραμπού στην όχθη να κοιτάζω.
Κι έτσι καθώς επίμονα κι εκείνο με κοιτά,
νομίζω πως στη μοναξιά και στη βλακεία του μοιάζω...*

(Ν. Καββαδίας, 1933)

* Ακούστε την εκτέλεση εδώ: <https://youtu.be/7jqunPIOL4E>

Η επιλογή του συγκεκριμένου ποιήματος δεν ήταν τυχαία. Σκοπός της εκπαιδευτριάς ήταν από τους πρώτους στίχους να κερδηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών— γεγονός που πραγματοποιήθηκε-. Η πρώτη ακρόαση έγινε χωρίς να υπάρχουν οι στίχοι εκτυπωμένοι μπροστά τους. Ο λόγος αυτής της επιλογής είναι να εγερθούν οι αισθήσεις των μαθητών από τη μουσική, να παρασυρθούν από τις νότες αλλά και τις λέξεις, χωρίς να προσπαθούν να ακολουθήσουν τις γραμμές ή να μένουν σε λέξεις γραμμένες στο χαρτί. Καθώς ο Καββαδίας θεωρούσε τον εαυτό του «πιο πολύ ναυτικό, παρά ποιητή», το λεξιλόγιο το οποίο χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο ποίημα, ανήκει στην αργκό και αυτό τους το κάνει πιο οικείο, γεγονός που τους κάνει αμέσως να ταυτίζονται με τον ήρωα. Οι ερωτήσεις που ακολούθησαν ήταν βιωματικού και συναισθηματικού χαρακτήρα. Οι εκπαιδευόμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο αν αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου και αν ταυτίζονται με αυτά. Αν έχουν βιώσει κάποια παρόμοια εμπειρία και αν θεωρούν τους ήρωες του ποιήματος τραγικούς ως προς την κλιμάκωση και την έκβαση του ποιήματος.

Η δεύτερη ανάγνωση του ποιήματος γίνεται μαζί με μια φιλολογική ανάλυση, κυρίως των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν στο κείμενο και των προσώπων που συμμετέχουν, ώστε να μπορούν οι μαθητές να κρίνουν τα γεγονότα και τις καταστάσεις πιο εύκολα, όπως και κάνουν και δικά τους σχόλια για τις αφηγήσεις και τις περιγραφές (Σπανός, 2017). Στο τέλος του μαθήματος γίνεται μια προσπάθεια ανάδυσης των συναισθημάτων που προκάλεσαν στους

μαθητές τόσο οι στίχοι, όσο και η μουσική. Πολλές φορές τους γίνεται η ερώτηση για τα συναισθήματα που ένιωσαν ξεχωριστά για το ποίημα με μουσική και για το ποίημα με ανάγνωση. Τα αποτελέσματα σε συντριπτική πλειοψηφία ήταν υπέρ της μουσικής.

3.2 Αποτελέσματα του μαθήματος

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτό το μάθημα είναι εκπληκτικά και ενδεικτικά. Σε πρώτο στάδιο οι εκπαιδευόμενοι ταυτίστηκαν με τον ήρωα, καθώς ο εγκλεισμός και η συμβίωση των ανδρών σε ένα καράβι, παραλληλίστηκε με τη διαβίωσή τους στα κελιά με άλλους έγκλειστους. Οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στον ήρωα, δημιούργησαν συνειρμούς που αφορούσαν χαρακτηρισμούς από δικά τους πρόσωπα, γεγονός που τους δημιούργησε συναισθήματα συμπάθειας προς τον ήρωα. Η ιστορία που αφορούσε οικείες καταστάσεις σε αυτούς, εξήρε το ενδιαφέρον τους μέχρι την ολοκλήρωση της ιστορίας. Η απαλή μουσική, χωρίς έντονες εξάρσεις, τους έκανε να παρακολουθούν τη ροή και να αδημονούν για το τέλος του ποιήματος. Η διαπίστωση πως ο νεανικός έρωτας του ήρωα, η αριστοκρατική κόρη ενός πλουσίου, είχε οδηγηθεί στην πορνεία και τις «υπηρεσίες» της χρησιμοποίησε ο ήρωας, χωρίς να γνωρίζει την ταυτότητά της, τους προκάλεσε σοκ αρχικά και έντονη συμπάθεια για εκείνη αλλά και έντονο προβληματισμό για το πώς μπορεί να αλλάξει η ζωή κάποιου τόσο προς το χειρότερο. Οι στόχοι του μαθήματος επιτεύχθηκαν στο έπακρον. Η συναισθηματική εμπλοκή των μαθητών ήταν έντονη και αυτό δημιούργησε τις προϋποθέσεις για ανυπομονησία σχετικά με το επόμενο μάθημα. Το ηχείο με το usb στο οποίο ήταν η μουσική έγινε πολυπόθητο εργαλείο και οι μαθητές επιζητούσαν έκτοτε να ακούσουν «ένα ωραίο ποίημα». Ο ενθουσιασμός τους ήταν τόσος που ζήτησαν και από τους υπόλοιπους καθηγητές - ακόμα και από τον καθηγητή των μαθηματικών- να τους μελοποιήσουν το μάθημα.

Προτάσεις

Η σημαντικότητα των αποτελεσμάτων που έχουν διαπιστωθεί τα τελευταία χρόνια που διδάσκεται η ποίηση με αυτόν τον τρόπο στις φυλακές, δεν μπορεί να περιοριστεί σε λίγες χιλιάδες λέξεων. Εκφράζεται έτσι μια ελπίδα πως στο μέλλον θα δοθεί η δυνατότητα σε όποιον επιθυμεί να επικοινωνήσει τη μεθοδολογία της διδασκαλίας αυτής σε άλλους εκπαιδευτικούς και πως η εκπαίδευση των κρατουμένων θα αποτελέσει έναν σημαντικό άξονα δράσης των κυβερνόντων, σπάζοντας έτσι τα στερεότυπα που ακολουθούν κάθε καταδικασμένο και ό,τι συνεπάγεται αυτό για την εξέλιξή του. Τέλος, καθώς οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε ένα κατάστημα κράτησης, είναι σημαντικό να τονισθεί η σημαντικότητα της βοήθειας που είναι απαραίτητο να προσφέρουν οι εκάστοτε Διευθυντές των Φυλακών και το Συμβούλιο, που θα επιτρέπει στους/στις εκπαιδευτικούς να έχουν και να χρησιμοποιούν τα εποπτικά μέσα που απαιτούνται για να γίνει το μάθημα της Λογοτεχνίας με αυτόν τον τρόπο.

Το θέμα αυτό ολοκληρώνεται με μια χαρακτηριστική φράση του μαθητή-κρατούμενου Α.Ν., ο οποίος έπειτα από την διδασκαλία με ακρόαση και ανάλυση του ποιήματος του Κωστή

Παλαμά « Ο Γκρεμιστής» σε μελοποίηση του Ροκ Συγκροτήματος «Υπόγεια Ρεύματα» **
είπε: «Αν ήξερα μικρός, τι σεισμό μπορεί να προκαλέσει η ποίηση, ίσως να ήμουν ποιητής και
όχι ισοβίτης».

** Ακούστε το εδώ : <https://youtu.be/bgkBFxXn6OA>

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Βαγενά, Ν. (1985). *Ποίηση και πραγματικότητα*. Αθήνα: Στιγμή

Δανάσσης – Αφεντάκης, Α.(1997). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Σύγχρονες τάσεις της
αγωγής, Τόμος Γ, Β' έκδοση*. Αθήνα: Αυτοέκδοση

Ελύτης, Οδ.(1980). *Αναφορά στον ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ, Β' ΕΚΔΟΣΗ*. Αθήνα: Ύψιλον

Ζαρκαδούλας, Ν.(2020). *ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ζευκίλης, Αρ. (1979). *Τα εποπτικά μέσα της διδασκαλίας, Σύγχρονη προσέγγιση της
Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας*. Αθήνα: Γρηγόρη

Θανοπούλου, Μ. (1998). *Εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία αποφυλακισμένων και
ανήλικων παραβατών. Διερεύνηση μιας βασικής διάστασης των προγραμμάτων
επαγγελματικής κατάρτισης*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης

Καλογήρου, Τ. (2016). *Το Αλωνάκι της Ανάγνωσης. Αναλύσεις Λογοτεχνικών Κειμένων και
Διδακτικές Προσεγγίσεις της Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Επτάλοφος

Καββαδίας, Ν. (1994). *Μαραμπού, Προμετωπίδα Γιάννη Τσαρούχη*. Αθήνα: Άγρα

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: «Ανιχνεύοντας το πεδίο»*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Πιπερής, Ηλ. (2018). *Εξουσία και γνώση στον Μισέλ Φουκώ*. Μεταπτυχιακή εργασία:
Πανεπιστημίου Κρήτης

Σπανός, Γ.(2007). *Διδακτική μεθοδολογία και Η διδασκαλία του ποιήματος*. Αθήνα:
Αυτοέκδοση

Ξενόγλωσσες

Bestein, S. & Milza, P. (1997). *Η Ευρωπαϊκή Συμφωνία και η Ευρώπη των Εθνών 1815-1919*.
(μετ. Δημητρακόπουλος, Αν.). Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Foucault, M.(2011). *Επιτήρηση και Τιμωρία*. (μετ. Μπετζέλος, Τ.). Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ

Geuss, R. (2012). *Beccaria, On Crimes and Punishments and Other Writings*. London:
Cambridge University Press

Sole, J. (2019). *Καντ, Η Κοπερνίκεια επανάσταση στη φιλοσοφία*. (μετ. Τσικοπούλου, Στ.).

Αθήνα: Radnet